

Höj kraven på utbildning!

DEBATT Lotta Corell & Roland Hedman: **Gång på gång avslöjas hur placerade barn och unga far illa. Ju svårare problem och ju större behov av stöd och behandling, desto högre utbildningskrav måste ställas på all personal.**

Vi har arbetat med HVB-verksamhet (hem för vård och boende) i större delen av våra yrkesverksamma liv. Vi har på nära håll sett både goda förhållanden och rena missförhållanden. Tyvärr alltför mycket av det senare.

Socialstyrelsen kräver att den som förestår ett hem för HVB har högskoleutbildning motsvarande socionom samt adekvat erfarenhet. Det är åtminstone halvbra. Tillsynsbesök har ökat, kraven på verksamheten har förtydligats och i vissa avseenden skärpts. Också halvbra. Men vad fattas då?

När man betraktar hela den hjälpapparat som finns för unga med psykiska, sociala, psykosociala, neuropsykiatriska problem (eller vad man nu väljer för ord), framträder en paradoxal bild som kan sammanfattas som följande: ju större problem och behov, desto lägre utbildning hos den som ska ge vården.

Så länge den unges problem och beteende medger att vården kan ges som terapeutiska samtal i öppenvård, ja då vimlar det av psykiatriker, psykologer, psykoterapeuter, beteendevetare och socionomer med terapeutiska vidareutbildningar. Men när den unges problem visar sig i ett beteende som man inte kan handskas med i öppenvård då anses det räcka att chefen – som inte alltid deltar i vården – har adekvat grundutbildning. För övriga behandlare tycks det som att det enda kravet är att de är goda vuxna. Vad nu det är.

Man kan bara föreställa sig vad det skulle innebära om sjukvården hade samma förhållningssätt när det gäller utbildning. "Vi ska operera din blindtarm, det är en jättetrevlig elektriker som ska utföra operationen men oroa dig inte, sjukhuschefen är läkare".

Det absurda i detta borde vara uppenbart för alla. Men icke.

Socialstyrelsen skärper inte kraven på behandlingsassistenters utbildning. SiS (Statens institutionsstyrelse) säger sig kräva behandlingsassistentutbildning (1 år) eller behandlingspedagogutbildning (2 år) vid nyanställningar. Med det kravet lär det ta hundra år innan man bytt ut de cirka 80 procent utbildade behandlare som finns inom SiS:s institutioner.

När det gäller privata HVB är ambitionerna väldigt skiftande. Det finns goda exempel men tyvärr alltför många dåliga. HVB-hem har under en följd av år vuxit upp som svampar ur jorden. Och eftersom kontrollerna och kraven är så bristfälliga, finns det stora pengar att tjäna om man inte är seriös. Vi vill påstå att ett HVB där ägaren kan ta ut miljonbelopp varje år, där genereras vinsterna på bekostnad av vården. Lågutbildad personal, låg bemanning, låga löner. Dålig vård, helt enkelt. Och precis som vi sett inom skola och äldreomsorg så drar detta till sig riskkapitalbolag och stora vårdbolag med vinsten som främsta intresse. (Att ett sådant bolag skulle köpa en vårdverksamhet för 10-tals miljoner om det inte fanns möjligheter att tjäna stora pengar, det är knappast troligt...)

Naturligtvis finns det ett samband mellan lågutbildad personal och vinstintresse. En socionom med terapeutisk vidareutbildning och gedigen erfarenhet kan förvänta sig en månadslön på 28.000 – 30.000 kronor. Det är sannerligen inte att ta i. Utbildad personal kan man få för 22.000 – 23.000 kronor. Med tio behandlingsassistenter blir skillnaden i kostnad för verksamheten cirka en miljon per år. Detta innebär att man kan konkurrera med priset i olika upphandlingar och att man har en stor marginal för vinst till ägarna.

Förutsättningen är att kommunerna som upphandlar vården genom anbudsfordfarande, låter priset bli avgörande – och det gör man. Alla anbudsgivare lovar guld och gröna skogar och kryssar "ja" i alla kravrutor. Men om de håller vad de lovar vet ingen. Inte förrän skandalen är ett faktum och då kan kommunens företrädare dystert skaka på huvudet och säga att

vården inte hållit vad man lovat i anbudet. Sen förhandlar man med vårdgivaren som har en miljon bra förklaringar och som lovar bättring. Lovar.

Socialtjänstens handläggare – de som har kunskap – som sen ska ansvara för att placera ett barn, är tvingade att välja mellan de upphandlade vårdgivarna. Inte sällan är dessa också rangordnade så att handläggaren måste välja den billigaste.

Vi menar att grunden till att detta får fortsätta ligger i samhällets inställning till de unga som placeras i HVB. Inte en uttalad inställning utan dold, ibland omedveten. Det handlar om synen på människors problem och hur de visar sig. Människor som lider kan vi tycka synd om och känna empati för. Om deras lidande är som vi förväntar oss. Lidande som sorg, frustration, existentiella livsdilemman och så vidare. Människor som söker och är tacksamma för hjälp. Som uppskattar våra ansträngningar, kommer till våra terapeutiska samtal och svarar på behandlingen. Ett sorgligt men sympatiskt lidande. Rentav vackert.

Till skillnad från det lidande som gör människor våldsamma, otrevliga, själviska, som tar varje chans att utnyttja både mig och systemet. Som skiter i mina samtal, som ber mig dra åt helvete, som inte är det minsta tacksamma. Det lidande som inte är ett dugg vackert eller sympatiskt. Vem vill jobba med det? Och vem KAN jobba med det?

De unga som placeras i HVB eller i SiS:s ungdomshem lider ofta på det sättet. Och när det gäller att se och förstå det och framförallt att kunna arbeta med det, så framträder också skillnaden mellan de professionella behandlarna och de "goda" men utbildade vuxna.

Vi hör ofta argumentet att utbildning inte per automatik gör en bra behandlare. Förvisso. Detsamma gäller för läkare, lärare, tandläkare etc. Men ingen skulle väl komma på idén att använda detta som argument för att slopa utbildningskravet för dessa yrkesgrupper?

Visst är det så att många av dess utbildade "goda vuxna" får

utbildningsinsatser genom sin anställning. Ofta som kursdagar i manualbaserade metoder som ART eller teckenekonomi. Manualer som för professionella kan landa i den kompetens man har och som i bästa fall kan vidga perspektivet och ge nya tankar. Men som för den utbildade riskerar att bli kantiga verktyg att använda istället för kunskap. För det är väl ingen som på allvar tror att till exempel teckenekonomi i sig förändrar livet för ett övergivet, utnyttjat, förtvivlat barn som på det mest destruktiva sätt försöker överleva?

Självklart är det inte de utbildades fel (som ofta verkligen är "goda vuxna"). De som övertygas av oseriösa arbetsgivare att ingen kunskap krävs och blir satta att arbeta med det allra svåraste. Man förenklar det svåra. Det är då vi får höra om märkliga straff- och belöningsystem, inlåsnings och så vidare. Det ligger nog i sakens natur att man som utbildad med goda ambitioner vidmakthåller en uppfattning om att det bara gäller sunt förnuft och att utbildning är överskattat. Inte sällan uppstår också ett förakt mot utbildning, vilket är särskilt allvarligt då en av de viktigaste uppgifterna i arbetet är att motivera de unga till skola och utbildning. Vi har också märkt hur man som utbildad hamnar i ett slags underläge. Gentemot socialtjänstens handläggare (uppdragsgivaren) med följderna att samarbete och förtroende försvåras. Men också gentemot kollegor. En känsla av att inte riktigt räcka till, inte ha det som krävs. Kanske tycker man inte att man är värd eller så tror man sig inte klara en utbildning. Om jag inte har hopp om min egen utveckling, hur ska jag då kunna ge andra hopp om sin?

Den som genomgått en bra utbildning har fått kunskap. Hen har också fått möjlighet att omsätta kunskapen till personlig utveckling, fått träning i att möta människor i kris, fått möjlighet att föra etiska resonemang, fått upptäcka en del av livets komplexitet som inte låter sig fångas av sunt bondförnuft. Behandlingsarbete på institution är det mest komplexa, intensiva, ja svåra man kan företa sig inom det sociala arbetet. Där behövs de allra skickligaste och

kunnigaste behandlarna. Människor som valt yrket och lagt ner möda på att lära sig.

Det är dags att ta HVB-verksamheten på allvar. Där finns våra unga som farit mest illa i livet. De olyckligaste, mest övergivna och tilltufsade. Det är ett synnerligen kvalificerat arbete som kräver både hjärta och hjärna. Och utbildning. Ökade krav på all personals utbildning skulle höja kvaliteten markant. Det skulle också försvåra för oseriösa vårdgivare att tjäna stora pengar på dålig vård.

ann-charlotte.corell at erstadiakoni.se
roland-hedman at telia.com

Lotta Corell är chef på [Ersta flickhem](#). Roland Hedman är biträdande rektor på [Stensunds Folkhögskola](#), behandlingspedagogutbildningen. I artikeln representerar de sig själva, inte de organisationer de är verksamma i. Läs om Ersta flickhem/Valåkers gård i [SocialPolitik nr 1/2013](#).

Läs också Roger Zachaus artikel [Behandlingspersonal ofta utan utbildning](#)